

DÖRDÜNCÜ MURAD'IN BAĞDAT SEFERİ**MASRAF DEFTERİ****Dr.Mehmet İNBAŞI***

Bağdat, Osmanlı Devleti ile İran'daki Safevi Devleti arasında önemli ölçüde rekabet ve ihtilaf konusu olan bir şehirdir. Her iki devlet için dini bakımdan da önemli olan bu şehir, aynı zamanda stratejik bir ehemmiyet de taşımaktadır.

Bağdat, 1508'de Safevi hükümdarı Şah İsmail'in eline geçmesinden Kanuni Sultan Süleyman'ın 1534'te fethetmesine kadar, Safevilerle Osmanlılar arasında uzun mücadelelere sahne olmuştur. Ticaret yolları üzerinde bulunması Osmanlılar'ın Avrupa ile mücadelesinde Bağdat'ı ön plana çıkardı. Kanuni Sultan Süleyman, İrakeyn Seferi'nde Tebriz'i fethettikten sonra Irak üzerine yürütmüş, Bağdat halkı şehrin valisi Mehmed Han'a muhalefet ettiğinden şehir, kendiliğinden vezir-i azam İbrahim Paşa'ya teslim olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman 1 Aralık 1534'te Bağdat'a gelmiş, Bağdat'da kaldığı süre içerisinde Abdülkadir Geylânî ve İmam-ı Azam'ın kabirleri üzerine türbe yaptırıp geniş vakıflar tahsis etmiştir. 1555 Amasya Antlaşması ile Bağdat'ın Osmanlı toprağı olduğu İran tarafından da resmen kabul edilmiştir. Bağdat IV.Murad zamanına kadar Osmanlı şehri olarak kalmıştır.

Sultan IV.Murad zamanında meydana gelen Bekir Subaşı isyanı neticesinde Bağdat, 28 Kasım 1623'te Safevi'lerin eline geçmiştir. 1638'e kadar müteaddit defalar Osmanlı kuvvetleri tarafından muhasara edilmişse de alınamamıştır.¹

Sultan IV. Murad, Bağdat'ı fethedebilmek için gerekli hazırlıklara girişmiştir. Bağdat Seferi, Vezir-i azam Bayram Paşa'nın 7 Mart 1637'de Üsküdar'a geçmesiyle resmen başlamıştır. Yapılan hazırlıklardan sonra 8 Nisan 1638'de Sultan IV.Murad, Üsküdar'a geçmiş ve Bağdat Seferi'ne çıkmıştır. Bağdat, bizzat IV.Murad tarafından muhasara edilmiş, 40 günlük muhasara neticesinde 25 Aralık 1638'de fethedilmiştir. Bir müddet Bağdat'da kalan Sultan IV.Murad, çeşitli imar faaliyetlerinden sonra 24 Ocak 1639'da şehirden ayrılmış ve 10 Haziran 1639'da İstanbul'a dönmüştür. Sultan IV.Murad'ın Bağdat Seferi, 191 gün sürmüştür.²

Sultan IV.Murad'ın Revan ve Bağdat Seferleri ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. 1635'te yapılan Revan Seferi'ne ait bir kronoloji neşredilmiştir.³ IV.Murad'ın Bağdat seferi ile ilgili olarak ordunun konakladığı menziller hakkında

* Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ M.Cavid Baysun, "Bağdat" *IA*.II s.205-207; Yusuf Halaçoğlu, "Bağdat", *DİA*. IV.s.433-435.

² Halil Sahillioğlu, "Dördüncü Murad'ın Bağdat Seferi Menzîlnâmesi", *Belgeler XIII/17*, Ankara 1993, s.54-55.; Rhoads Murphey, *The Functioning of the Ottoman Army Under Murad IV (1623-1639/1032-1049): Key to the Understanding of the Relationship Between Center and Periphery in Seventeenth Century Turkey*, Chicago 1979, s.152-153.

³ A.Süheyl Ünver, "Dördüncü Sultan Murad'ın Revan Seferi Kronolojisi", *Bellekten* 64 (1952), s.547-576.

bilgi veren Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Maliyeden Müdevver Defterleri Kataloğunda 14357 numarada kayıtlı olan menzîlnâme defteri de yayımlanmıştır.⁴ Yine IV.Murad döneminde ordunun yapısı ve muhasara şekilleri hususunda da kıymetli bir çalışma bulunmaktadır.⁵ Aynı zamanda Bağdat Seferi sırasında zahire nakli ile ilgili çalışmalar da yapılmıştır.⁶

Bu çalışmada; Sultan IV.Murad'ın Bağdat Seferi sırasında, 26 Rebitü'l-evvel 1047/18 Ağustos 1637 ile 10 Ramazan 1047/26 Ocak 1638 tarihleri arasında ordunun ihtiyaçları için yapılan bir kısım harcamaları ihtiva eden bir masraf defteri incelenmiştir.⁷

İstanbul'da Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Bâb-ı Defteri Baş Muhasebe Kalemi Kataloğu'nda 169 numarada kayıtlı olan bu defter, 13x37 cm. ebadında olup toplam 22 sahifedir. Defterin 18.ve 19.sayfaları boştur. Bu defter, Sultan IV.Murad'ın Bağdat Seferi sırasında, ordunun geçtiği menzillerde yapılan harcamalarla ilgili olarak Nüzul Emini⁸ Mustafa Ağa tarafından tutulan muhasebe kayıtlarını ihtiva etmektedir.

Defterin giriş kısmında "Muhasebe-i Mustafa Ağa emîn-i nüzul-i hümâyün der zemân-ı Hazret-i Vezir-i 'azam Bayram Paşa edemallahü teâla iclâlehî an 28 Ra sene 1047 ilâ 10 Ramazan sene 1048" şeklinde bir kayıt vardır.⁹ Defterin ikinci

⁴ Sahillioğlu, "Bağdat Seferi Menzîlnâmesi", s.43-81; Menzillerle ilgili olarak ayrıca bkz. BA.D.BŞM. 1047. II. 15 numaralı menzil defteri; Feridun Bey, *Mecmua-i Münşeat-ı Feridun Bey II.*, İstanbul 1275, s.408-411.

⁵ Murphey, "The Ottoman Army Under Murad IV", muhtelif sayfalar.

⁶ Bağdat Seferi ile ilgili olarak her menzilde stok edilen zahire miktarını ve bu zahirenin nerelerden temin edildiği hakkındaki iki ayrı defter neşredilmiştir. Bu defterlerden birisi Başbakanlık Arşivi'nde Maliyeden Müdevver Defterleri Kataloğu'nda 4347 numaralı sürsat zahiresi defteridir. Bu defter; "Defter-i zahire-i sürsât-i kazâ-i mezkûrîn der menâzil-i merkûmîn teslim şüdegân beray-i 'asâkir-i islâm der hîn-i reften-i sefer-i Hazret-i Hüdevendigâr ber cânib-i sefer-i Bağdâd-ı bihiştâbâd be-mübâşeret-i Mustafa el-hakîr emîn-i nüzül-i hümâyûn el-vâki fi 23 zi'l-hicce sene 1047" şeklindeki bir ibare ile başlamaktadır. Diğer defter ise; yine Başbakanlık Arşivi Kâmil Kepeci Tasnif'inde 2583 numarada kayıtlı olup sürsat defteridir. Defter; "Defter-i sürsât-i kazâ-i mezbûrîn der menâzil-i mezkûrîn beray-i Hazret-i Hüdâvendigâr der sefer-i hümâyün an cânib-i şark der zemân-ı düstûr-i ekrem Bayram Paşa ki bâ-evâmîr-i şerife ihrâc şüde fermûde el-vâki' fi 20 Şaban sene 1047" şeklinde bir kayıt vardır. Bu defterlerden elde edilen bilgiler Lütfi Güçer tarafından değerlendirilmiştir. Lütfi Güçer; *XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nuda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, Ankara 1964, s.164-228; İlhan Şahin, "1638 Bağdat Seferinde Zahire Nakline Memûr Edilen Yeni-il ve Halep Türkmenleri", *Tarih Dergisi* 33, İstanbul 1982, s.227-236.

⁷ BA.D.BŞM. 169.

⁸ Nüzul Emini: Sefere çıkan ordunun konaklayacağı yerleri ve oralarda yiyecek ve içecekleri hazırlayan memur hakkında kullanılan bir tabirdir. Türkçesi konakçibaşı demektir. Nüzul emini, halktan avâız ve nüzul adlarıyla alınan vergilerle bu görevi yapardı. M.Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Devrimleri ve Terimleri Sözlüğü II*, İstanbul 1993, s.710.

⁹ BA.D.BŞM.169, s.1.

sayfasında ise “Muhasebe-i vâridât ve mesârif-i nüzul-i hümâyün der sefer-i şark der zemân-ı Hazret-i Vezir asaf-nazîr Bayram Paşa edemallahü teâla iclâlehtü ve Mehmed Paşa defterdâr-ı şikk-ı evvel der zemân-ı Mustafa Ağa emin-i nüzul-i hümâyün el-vâki fi 28 Ra sene 1047 ilâ 10 N.sene 1047” ibaresi vardır. Nitekim 28 Rebiü'l-evvel 1047 tarihi 21 Rebiü'l-Evvel 1047, 10 Ramazan 1048 tarihi ise 2 Ramazan 1047, 16 Ramazan 1047 olarak kaydedilmiş¹⁰ olup 1048 tarihine defterin giriş kısmından başka hiçbir yerde rastlanılmamıştır.

Sefer için Otağı Hümâyün'un Üsküdar'a dikildiği 15 Şevval 1047/2 Mart 1638 tarihinden yaklaşık 6,5 ay önce 28 R.evvel 1047/20 Ağustos 1637 tarihinden itibaren 10 Ramazan 1047/26 Ocak 1638 yani Sultan IV.Murad'ın Bağdat'tan ayrılmasından 2 gün sonrasına kadar olan süre içerisinde, ordunun ihtiyacı olan arpa, ekmek, un, bal, tereyağı, pirinç ve diğer zahire için 2.829.950 akçe sarfedildiği belirtilmektedir.¹¹ Ancak defterin son kısmında verilen icmalde 2.829.959 akçe olarak kaydedilmiş¹², tarafımızdan yapılan hesaplamada ise 2.824.523 akçe olduğu tespit edilmiştir.

Sultan IV.Murad'ın Bağdat Seferi sırasında halktan satın alınarak veya çeşitli menzillerden havale olunarak gönderilen bu malların büyük bir kısmı, Sultanın İstanbul'dan hareket ettiği 8 Mayıs 1638 tarihinden önce temin edilerek ordunun geçeceği yerlerde hazırlanmıştır.

Bağdat Seferi'nde ordunun ihtiyacı olan şair/arpa, satın alınarak muhtelif yerlerden temin edilmiş olup İstanbul kilesi¹³ ile 81.473 kile idi. Bu miktar için defterde kaydedilen nakdi değer ise 2.009.175 akçedir. Arpanın temin edildiği menziller ile kile olarak miktarı ve nakdi değeri¹⁴ aşağıda gösterilmiştir.

¹⁰ Aynı defter, s.20,22.

¹¹ Aynı defter, s.2-3.

¹² Aynı defter, s.22.

¹³ İstanbul kilesi ile 1 kile arpa 22.25 kg. idi. Walther Hinz, *İslam'da Ölçü Sistemleri*, Çev.Acar Sevim, İstanbul 1990, s.51.

¹⁴ Aynı defter, s.3-4.

Menzilin Adı	Bağlı Olduğu Yer	Arpanın Kilesi	Nakdi Değeri
Arsanlı Obası	Birecik	550	22.000
Arsanlı	Kilis	972	31.240
Godi	Şeyhler	969	38.760
Kilis	Kilis	459	18.360
Kınık ve Barşivan	Antalya	2.020	63.040
Kınık Köprüstü	Antalya	1.060	25.040
DamalŞehri	7.330	146.600
İncesu	Develi	632	25.280
Develi	Develi	483.5	19.340
İncesu	Karahisar	252	10.080
Anbar Viranı	Kayseri	75	3.000
Allah Verdi	İncesu	147.5	5.900
Taf ve Adabaşı	Ürgüb	1.208	48.320
Çekrek Suyu	-	348	10.440
Göksu	-	2.029	72.460
Eserler Suyu	Akdağ	853	34.120
Çekrek suyu ve Öyük Dedeli	-	2.568	77.055
Çukur Kuyu ve Göksu	-	487	19.400
Berdi Köy	-	646	19.360
Kastamonu ve Kangırı	Kastamonu- Çankırı	45.000	900.000
Mar'aş	Maraş	2.000	100.000
Özer (?)	-	1.800	72.000
Asalu(?)	-	164	6.560
Kayseri	Kayseri	7.170	198.800
Adana	Adana	1.800	36.000
TOPLAM		81.023	2.003.155

Tabloda da görüldüğü gibi çeşitli menzillerden alınan arpanın İstanbul kilesi olarak miktarı 81.023 olarak tespit edilmiş, ancak defterde 81.473 olarak kaydedilmiştir. Dolayısıyla 450 kilelik bir eksiklik vardır. Aynı şekilde arpanın nakdi değeri, defterde 2.009.175 akçe olarak kaydedilmiş, fakat bunun 2.003.155 akçe olduğu tespit edilmiştir. Burada bahsedilen menzillerden alınan arpanın kile olarak nakdi değeri; 12, 20, 28, 30, 32 ve 40 akçe şeklinde değişmektedir. Bunlardan 380 kilesi 12, 58.512 kilesi 20, 760 kilesi 28, 1.864 kilesi 30, 4.932 kilesi 32, 12.624 kilesi 40 akçeden yaklaşık 2.000 kilesi de çeşitli değerlerden hesaplanmıştır. En fazla arpa temin edilen yerler Akdağ, Kastamonu, Çankırı, Kayseri, Maraş ve Antalya civarıdır. Alınan 81.023 kile arpa yaklaşık olarak 1.802.761 kg. ağırlığındaydı.

Bağdat Seferi sırasında ordunun ihtiyacını karşılamak için çeşitli menzillerden satın alınan nan/ekmek ile dakik/unun nakdî olarak değeri ise, deftere göre¹⁵ aşağıda gösterilmiştir.

Menzilin Adı	Bağlı Olduğu Yer	Ekmek	Un
Arslanlı Obası	Birecik	-	1.770
Arslanlı	Kilis	4.800	-
Godi	Şeyhler	-	2.400
Antalya	Antalya	135.405	-
Kilis	Kilis	1.610	560
Kınık Köprüsü	Antalya	3.410	-
Bar-şivan	-	3.800	-
Ser-çınar	Kayseri	13.691	-
Karahisar	Develi	13.014	-
Oba	-	45.000	-
Ahmed Paşa	-	3.510	-
Çeyrek Suyu	-	6.900	-
Göksu	-	6.177	-
Öyük	-	8.150	-
-	-	198.000	-
-	-	66.266	-
-	-	3.633	-
Çorak Suyu	-	3.506	-
Eshab-ı Kehf	-	2.300	-
-	-	5.000	-
TOPLAM		524.172	4.730

Tabloda görüldüğü gibi ekmek için 524.172 un için ise 4.730 akçe olmak üzere toplam 528.902 akçe sarfedilmiştir. Defterde verilen rakam ise ekmek için 525.632 un için ise 4.070 olmak üzere 529.702 akçedir. Kayıtlı rakam ile yapılan hesaplama arasında 800 akçelik bir fark vardır.

Ordunun ihtiyacı olan bal, yağ, pirinç ve diğer zahire için ise, defterde 291.333 akçe harcandığı kaydedilmiş, ancak yaptığımız hesaplarda bunun 289.133 akçe olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde Mustafa Ağa da, defterin sonunda verdiği genel muhasebe kayıtlarında, bu kalemler için 290.660 akçe harcandığını belirtmiştir.¹⁶

Bağdat Seferi sırasında ordunun ihtiyaçları için gerekli malzemelerin satın alınması yanında bir de çeşitli menzillerden gönderildiği (havale edildiği) anlaşılmaktadır. Satın alınan arpa, ekmek, un, yağ, bal ve diğer malzemeler ve

¹⁵ Aynı defter, s.4.

¹⁶ Aynı defter, s.4,22.

bu'nların nakdi değerleri yukarıda zikredilmiştir. Ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli menzillerden havale yoluyla gönderilenler ise şu şekilde gösterilebilir.

Arpa	51.702	İstanbul kilesi
Ekmek	135.000	Akçelik
Tereyağı	81	vukiyye ¹⁷
Un	522	kile ¹⁸
Peksimet	230	kantar ¹⁹

Bu maddelerin temin edildiği menziller, ile tahsil edenler ve bunların miktarı aşağıda gösterilmiştir.

Tahsil Edenin Adı	Menzilin Adı	Bağlı Olduğu Yer	Arpa	Ekmek	Un	Yağ	Peksimet
Osman Paşa	-	-	22.834	-	-	-	230
Osman Paşa	Sivas	Sivas	873	-	105	81	-
Abdi Ağa	Şehir Burnu	Divriği	1.500	-	150	-	-
Abdi Ağa	Çorak Suyu	Yeni-il	750	5.000	-	-	-
Mustafa Çavuş	Kardaşlar Pınarı	Yeni-il	750	5.000	-	-	-
Mustafa Çavuş	Kara Toruk	Yeni-il	1.500	10.000	-	-	-
Mustafa Çavuş	Gürün	Yeni-il	1.500	10.000	-	-	-
Mustafa Çavuş	Aşudu Başı	Yeni-il	1.500	10.000	-	-	-
Mehmed Çavuş	Kaya Pınarı	-	1.500	10.000	-	-	-
Mehmed Çavuş	Sorban Suyu	Elbistan	1.500	10.000	-	-	-
Murad Çavuş	Eshab-ı Kehf	Elbistan	1.500	10.000	-	-	-
Murad Çavuş	Göksun	Kars ²⁰	1.500	-	167	-	-
Abdullah Çavuş	Baba Köprüsü	Kars	1.500	-	167	-	-
Abdullah Çavuş	Karaca Örenik	Sis ²¹	1.500	-	167	-	-
Abdullah Çavuş	Bögürenli	-	1.500	-	66	-	-
Kerem Çavuş	Sirde Aldı	Mar'aş	1.500	10.000	-	-	-
Kerem Çavuş	Cihan Köprüsü	Mar'aş	1.500	10.000	-	-	-
Kerem Çavuş	Gerger Çayırı	Mar'aş	1.500	10.000	-	-	-
Ali Çavuş	Aksu	Mar'aş	1.500	10.000	-	-	-
Ali Çavuş	İncesu	Behisni	1.500	10.000	-	-	-
Ali Çavuş	Dergil	Behisni	1.095	10.000	-	-	-
Sefer Çavuş	Ayntab	Ayntab ²²	1.500	5.000	-	-	-
Sefer Çavuş	Hisn-ı Mansur	-	750	-	-	-	-
Sefer Çavuş	Rum Kal'a	-	750	-	65	-	-
TOPLAM			53.302	135.000	887	81	230

Tabloda da görüldüğü gibi arpa 53.302 kile, ekme k 135.000 akçelik, un 887 kile, yağ 81 ukiyye peksimet ise 230 kantar olarak hesaplanmıştır. Arpa ve un için

¹⁷ Vukiyye/ukiyye: Okka demektir, 1, 28 kg. ağırlığa eşittir. Hinz, a.g.e. s.51.

¹⁸ Bir kile un 25.656 kg idi.

¹⁹ 1 kantar, 56.443 kg idi.

²⁰ Burada zikredilen Kars, Dulkadir Karsı yani Kadirli'dir.

²¹ Bugünkü Kozan ilçesidir. Geniş bilgi için bkz. Yusuf Halaçoğlu, "Tapu-Tahrir Defterine Göre XVI.Yüzyılın İlk Yarısında Sis (Kozan) Sancağı", *Tarih Dergisi* 32, İstanbul 1979, s.819, 823.

²² Bugünkü Gaziantep şehridir.

defterde kaydedilen rakamlar ile yapılan hesaplamalar arasında fark vardır. Bu fark arpada 1600 kile unda da 365 kile'dir.

Defterdeki kayıtlara göre 81.473 kile arpa satın alınmış 51.702 kile de çeşitli yerlerden havale yoluyla gönderilerek toplam 133.175 kile arpa temin edilmiştir. Yaptığımız tespite göre ise bu miktar satın alınan 81.023 kile, gönderilen ise 53.302 kile olmak üzere 134.325 kiledir. Dolayısıyla 1150 kilelik bir fark vardır.

Ordunun ihtiyacı için temin edilen bu arpa çeşitli menzillerde orduya verilmiştir. Arpanın teslim edildiği yer, tarihi ve kile olarak miktarı ise şu şekildedir.²³

Menzilin Adı	Teslim Edildiği Tarih	Teslim Edilen Arpa Miktarı
Sivas ve Yenice Çayırı	-	1.548
Şehir Burnu	7 Rebiü'l-ahir 1047	-
Çorak Burnu	9 Rebiü'l-ahir 1047	500
Kardaşlar Pınarı	10 Rebiü'l-ahir 1047	985
Kara Toruk	11 Rebiü'l-ahir 1047	1.500
Gürün	12 Rebiü'l-ahir 1047	1.500
Aşudu Başı	13 Rebiü'l-ahir 1047	2.000
Kaya Pınarı	14 Rebiü'l-ahir 1047	1.000
Sorban Suyu	15 Rebiü'l-ahir 1047	1.020
Eshab-ı Kehf	16 Rebiü'l-ahir 1047	2.176
Göksun	17 Rebiü'l-ahir 1047	1.339
Baba Köprüsü	17 Rebiü'l-ahir 1047	1.500
Borucalık	18 Rebiü'l-ahir 1047	1.211
Bögörenli	19 Rebiü'l-ahir 1047	1.085
Firuz Altı	20 Rebiü'l-ahir 1047	1.600
Cihan Köprüsü	21 Rebiü'l-ahir 1047	1.500
Gerger Çayırı	22 Rebiü'l-ahir 1047	1.485
Gerger Çayırı	23 Rebiü'l-ahir 1047	1.000
Gerger Çayırı	24 Rebiü'l-ahir 1047	1.000
Aksu	24 Rebiü'l-ahir 1047	1.500
İncesu	25 Rebiü'l-ahir 1047	1.336
Dölek Çayırı	26 Rebiü'l-ahir 1047	739
Ayntab	27 Rebiü'l-ahir 1047	1.515
Nemrud(?)	28 Rebiü'l-ahir 1047	1.500
Ayntab	29 Rebiü'l-ahir 1047	1.500
Ayntab	Gurre-i Rebiü'l-evvel 1047	22.834
Buzcu	2 Cemaniye'l-evvel 1047	900
Göde	3 Cemaniye'l-evvel 1047	1.530
Arslanlı Obası	4 Cemaniye'l-evvel 1047	240
Arslanlı Boğazı	5 Cemaniye'l-evvel 1047	1.020
Nizip	-	2.020
Sis	-	1.475
Adana	-	9.357

²³ Aynı defter, s.7-13.

Sarı(?)	-	2.638
Mirep Paşa (?)	-	2.047
Develi Karahisar, İncesu ve Yahyalı	-	1.694
Kayseriye	-	2.654
Adabaşı	-	515
Taf	-	563
Aksarı (?)	-	853
Göksu	-	1.655
Çerkek Suyu	-	1.470
Erbük	-	1.032
Zile	-	1.350
Berdi Köy	-	611
TOPLAM		88.497

Orduya teslim edilen bu arpanın kile olarak miktarı defterde 88.957 olarak kaydedilmiş, yapılan hesaplamada ise bunun 88.497 kile olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla 460 kilelik eksiklik vardır.

Satın alınan ve havale edilen toplam arpa miktarı tespitimize göre 134.325 kile olup bunun 88.497 kilesi orduya teslim edilmiştir ve 45.828 kile kalmıştır. Bu kalan miktardan 20.000 kile arpa miri develere tahsis edilmiş²⁴, 25.828 kilesi de baki gösterilmiştir.

Ordunun ihtiyacı için 525.332 akçelik ekmeğin satın alınmış 135.000 akçelik ekmeğin de çeşitli yerlerden havale yoluyla temin edilmişti. Dolayısıyla defterde 660.632 akçelik miktar, ekmeğin masrafı olarak kaydedilmiştir. Yapılan hesaplamada ise 524.172 akçelik ekmeğin satın alındığı 135.000 akçelik de gönderildiği ve bunun da toplam olarak 659.172 akçe olduğu tespit edilmiştir. 1460 akçelik bir fark vardır.

Çeşitli ihtiyaçlar için kullanılan un ise 61 kilesi satın alınarak 822 kilesi de havale edilerek 883 kile olarak gösterilmiştir. Yapılan hesaplamada ise 887 kile unun kullanıldığı görülmüştür. Muhtelif yerlerden satın alma ve havale yoluyla temin edilen ekmeğin tamamı olan 659.172 akçelik ekmeğin orduya teslim edilmiştir. Aynı şekilde 887 kile unun 872.5 kilesi orduya verilmiştir.

Ekmeğin verildiği bazı birimler, tarihi ve miktarı şu şekildedir:

Verildiği Birim	Tarihi	Miktarı
Yeniçeriler	3-23 Cemeziye'l-ahir 1047	98.600
Cebeciyan-ı Dergâh-ı Âli	3-23 Cemeziye'l-ahir 1047	11.000
Veziri azam ve maiyeti	3-23 Cemeziye'l-ahir 1047	74.840
Defterdar Paşa ve erbabı	3-23 Cemeziye'l-ahir 1047	5.840

Defterde verilen bu bilgelerin değerlendirilmesinden sonra, Nüzul Emîni Mustafa Ağa'nın defterin sonuna eklemiş olduğu açıklamanın burada

²⁴ Aynı defter, s.22

zikredilmesinin, konunun daha iyi açıklanması bakımından faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Mustafa Ağa'nın defterin sonuna eklediği açıklama şu şekildedir:²⁵

“Bi'l-fiil nüzul emini olan Mustafa Ağa kullarının bin kırk yedi Rebi'ül-evvelinin yirmi sekizinci gününden sene-i mezburenin Ramazanının ikinci gününe gelince beş ay dört günde yirmi sekiz yük yirmi dokuz bin dokuz yüz elli dokuz akçe verdiği tezkiresi mucibince seksen bir bin dörttyüz yetmiş bir keyl-i İstanbûlî iştira olunan arpa bahası için yirmi yük dokuz bin yüz yetmiş beş akçe verilip ve beş yük yirmi dokuz bin akçe yeniçeri ve asakir-i islamın nan babasına verilip ve ikiyüz on altı bin akçe asakir-i islâm mühimmatı için lazım olan bal ve yağ ve pirinç ve zahire-i sayire bahasına verilip ve yetmiş dört bin altıyüz altmış akçe çadır mehterleri ve divan-ı hümayun sakalarının nafakalarına verilmeğin iradı tamamen masraf olmuş olur.

Ve havale olan kuzat yedinden ve Ayntab'da miri ambardan cem'an elli bin yediyüz kırk keyl-i İstanbûlî arpa ve kuzat yedinden yüz otuz beş bin akçelik etmek ve sekiz yüz yirmi iki kile dakik ve seksen bir vukiyye revgân-ı sâde ve ikiyüz otuz kantar peksimedden on altı bin dokuz yüz elli yedi kile arpa yeniçeri ocağına ve ağalarına verilüp;

Ve beş bin üçyüz on kile arpa sipah ve silahdar ocağına,

Ve ikiyüz kile cebeciye,

Ve yedibin sekiz yüz elli dokuz kile sergi-i hümayuna,

Ve elli sekiz bin altı yüz otuz iki keyl-i İstanbûlî arpa asakir-i İslam ve ehl-i dayire ve sayır kıtaya tevzi' olunub bu takdirde seksen sekiz bin dokuz yüz elli yedi kile arpa masraf olmuş olur.

Ve Kastamonu ve Kangırı ve Tokad canibinden iştirası ferman olunan kırk beş bin keyl-i İstanbûlî arpanın yirmi bini develere masraf olub yirmi beş bin baki gösterilmiştir.

Vech-i meşrûh üzere tevzi' olunan arpa bahasından olduğu mirisinden altıyüz elli sekiz bin ikiyüz yetmiş sekiz akçenin orduy-ı hümayun hazinesine ber-vech-i nakd teslim eyleyip ve yüz on üç bin dörttyüz yirmi akçe dahi arpa ve etmek bahası için bunu menâzilde reayaya ferman üzere teslim idüb irad masrafı beraber olmağın mahallinde hıfz olunub sureti verilmek rica ider bâki emr ü ferman sultanımdır.”

Verilen tablolardan ve açıklama kısmından da anlaşılacağı üzere, Sultan IV.Murad'ın Bağdat Seferi sırasında, 28 Rebiü'l-evvel 1047/20 Ağustos 1637 ile 10 Ramazan 1047/26 Ocak 1638 tarihleri arasında 153 günlük süre içerisinde, yaklaşık 2.825.000 akçelik masraf yapılmıştır. Bu masraflar içerisinde en büyük yekünü arpa tutmaktadır. 134.325 İstanbul kilesi arpa yaklaşık olarak (1 İstanbul kilesi arpa 22,25 kg olduğuna göre) 2.988.731 kg tutmaktaydı. Bunun 88.497 kilesi yani 1.969.058 kg

²⁵ Aynı defter, s.22.

orduya teslim edilmiştir. Arpa için tahsis edilen para miktarı 2.003.155 akçe olduğuna göre yaklaşık olarak arpanın kg. fiyatı 1.01 akçedir.

Ordunun ihtiyacı için 887 kile un kullanılmış olup (1 kile un 25,656 kg) bu da 22.757 kg idi. Tereyağı ise 81 ukiye olup 1 ukiye/okka 1,28 kg olduğuna göre 104 kg. etmekteydi.

Netice olarak Sultan IV.Murad'ın Bağdat Seferi sırasında sadece bir nüzul emini tarafından tutulan kayıtlardan 2.825.000 akçe harcandığı söylenebilir. Fakat bu miktar sefer için yapılan masrafın sadece bir kısmını göstermektedir. Diğer görevliler tarafından tutulan defterler üzerinde yapılacak çalışmalar da ortaya çıktığı zaman sefer için yapılan toplam masraf tespit edilebilir. Bu çalışma, sonradan yapılacak olan bu tür çalışmalar için küçük bir başlangıç olarak değerlendirilmelidir.

3

2

Handwritten header text at the top of the left page.

2.829.910

Main body of handwritten text on the left page, consisting of multiple lines of script.

Main body of handwritten text on the right page, consisting of multiple lines of script.